

Zeetrek langs Huisduinen door de jaren heen

Inleiding

Sinds het begin van de jaren zeventig is bekend geworden dat zeevogels vanaf de Hollandse kust te observeren zijn. Dit heeft geleid tot het vestigen van een aantal vaste telposten langs de Noordzeekust. De bekendste telposten in dit kader zijn: Camperduin, Katwijk en Westkapelle. Vanaf 1982 is deze activiteit door enkele leden van de vogelwerkgroep Den Helder e.o. opgepakt. In het begin hadden de tellingen een te fragmentarisch karakter, maar door een verhoogde telintensiteit is er de laatste jaren wel degelijk een betrouwbaar beeld van de jaarlijkse vogeltrek langs Huisduinen ontstaan.

Aalscholvers

Telpost en telwijze

De telpost is op de zeevering naast de kustwachttoren of tegenover het Beatrixhotel gesitueerd. Enigszins beschermt tegen de weerselementen is het mogelijk om de langs vliegende vogels boven het Breewijd te observeren. Er wordt gebruik gemaakt van een 20 x 80 objectief. Hierdoor is het zelfs mogelijk om groepen Roodkeelduikers, Zwarte zee-eenden en Jan van Genten tot ver achter de Razende Bol te kunnen zien vliegen. Onder stormachtige condities wordt de blik meer naar het zuiden gericht en wordt er over het Westgat gekeken. Voor pelagische soorten vormt de Razende Bol een obstakel. Echter door deze veranderde strategie is het mogelijk om bepaalde pijlstormvogels al keilend vlak boven de hoge golven toch nog te kunnen spotten. Met altijd kans op verdwaalde zeldzaamheden. Na elke telling vindt er een administratieve afhandeling plaats. Hiervoor werden vroeger uurtotaalkaarten van de Club van Zeetrekters ingevuld. Thans wordt door de digitalisering de data direct op de site trektellen.nl ingevoerd. Hierdoor zijn de resultaten voor iedereen vrijwel direct online te raadplegen.

Gebruik en status van het gebied

Door de ligging van het gebied ten opzichte van de Waddenzee is het aangewezen als een Natura 2000 gebied. Voor veel soorten is dit de verbindingszone tussen de Noordzee en de Waddenzee. Door geomorfologische processen is de Razende Bol de laatste jaren in omvang toegenomen. Hierdoor is feitelijk een soort 'ecopoort' ontstaan. Dit effect is vooral in het voorjaar zichtbaar. Dan trekken duizenden steltlopers, meeuwen en stern-achtige over het Breewijd richting het noorden. Echter de scheepvaart heeft een negatief effect op verstoringsgevoelige soorten. Hierdoor is gebied minder relevant voor diverse soorten eenden, zeeduikers en fuut-achtige. De Razende Bol is een belangrijke pleisterplaats voor Aalscholvers, Bonte strandlopers, Drieteenstrandlopers, Kanoeten, stern- en meeuw-achtige. Verder fungeert deze zandplaat als rustgebied voor de 'gewone' en Grijze zeehond.

Steenlopers

Langs de dijk en op de strekdammen pleisteren doorgaans Steenlopers, Paarse Strandlopers, Kanoeten en Scholeksters. Door het nagenoeg ontbreken van hoge golfslag en voldoende proovissen is dit gedeelte van de Noordzee in de zomer een belangrijk foerageergebied voor diverse soorten sterns, zoals Vissdief, Dwergstern en Grote stern. Deze kustzone is dus rijk aan vogels en herbergt regelmatig 1 procent van de biogeografische populatie. Vanwege dit feit is het kustgebied bij Den Helder aangewezen als speciale beschermingszone vallende onder de Vogelrichtlijn en maakt dus deel uit van het Europese Natura 2000 netwerk.

Jaarlijks terugkerend patroon

Zodra de vorst uit het land verdwenen is, komt de vogeltrek in noordelijke richting spoedig op gang. Eind februari trekken met name eenden, Brandganzen, Futen, Roodkeel- en Parelduikers als eersten langs. Halverwege maart treedt er een trekpiek op van Bonte strandlopers. Hierbij kunnen de aantallen tot enkele duizenden per dag oplopen. In dezelfde

periode arriveren adulte Kleine mantelmeeuwen vanuit Mauretanië op de Waddeneilanden. Tevens trekken dagelijks honderden Zwarte zee-eenden langs de westzijde van de Razende Bol. Vanaf april komt de trek van de Rotgans vrij snel op gang. Deze groepen ganzen zijn vanaf de dijk tot half mei in grote vliegende formaties te zien. De meeste steltlopers vliegen vaak eind april op grote hoogte. In deze periode kunnen het aantal Kok- en Dwergmeeuwen behoorlijk oplopen. De mediane doortrek ligt met name in de eerste week van mei. De soorten die dan kunnen worden gesignaleerd zijn onder andere Visdief, Dwergstern, Zwarte stern en Grote stern.

Grote stern

Deze sterns worden soms door Kleine jager gevolgd. Deze roofmeeuwen bedienen zich van kleptomanie door de foeragerende sterns van hun prooivissen te beroven. De ruigebieden van de Bergeend liggen met name in de Oostzee en zeer recentelijk in de Waddenzee. Met name in juli zijn de Bergeenden in hun kenmerkende lijnformatie te bewonderen. Tijdens de zomermaanden is de vogeltrek grotendeels stilgevallen. Alleen de vele foeragerende Visdieven en Grote sterns zijn dan zien en nadrukkelijk te horen. Begin augustus tot eind oktober is de beste periode voor het ontdekken van 'echte' zeevogels. Het aantal Jan van Genten kan tot enkele honderden per dag oplopen. Door westelijke depressies is het mogelijk om bepaalde pijlstormvogels in het vizier te krijgen. Tijdens deze onstuimige weersomstandigheden bestaat er altijd kans op de ontdekking van Vale stormvogeltjes. Deze periode is altijd boeiend om de verschillende soorten jagers waar te nemen. Tussen de vele meeuwen kan soms ook de voor Nederland zeldzame Vorkstaartmeeuw worden waargenomen. Gedurende de winter vinden er rust- foerageervluchten plaats. Met name eenden, Futen en zeeduikers zijn verantwoordelijk voor deze verplaatsingen.

Overige soorten

De prioriteit van de tellingen ligt bij de zeevogels. Toch geeft het noteren van de overige soorten een completer beeld. Door het systematisch tellen is het mogelijk om bepaalde trends vast te stellen. Vooral tijdens invasiejaren zijn analyses van de trekpatronen over Nederland van wezenlijk belang. Bekende invasies doen zich regelmatig voor, zoals bij

Pestvogels, Kruisbekken, mezen en vinken waaronder de Noordse goudvink. De laatste invasie was overigens opmerkelijk genoeg de Pimpelmees. In de laatste week van juni 2019 werden tijdens de ochtenduren door diverse telposten duizenden langs trekkende Pimpelmezen geteld. Op zaterdag 29 juni kon nog een staartje van deze invasie worden meegepakt en op deze dag werden 285 exemplaren geteld. Zoals bij elke invasie rijst altijd de vraag: "Was het broedsucces nou zo succesvol of was er te weinig voedsel beschikbaar?" Ondanks alle variabelen zijn de resultaten significant te noemen. In het kielzog van de zangvogels verschijnen er ook de roofvogels. Hierbij valt de denken aan kiekendieven, Sperwers, Torenvalken en Haviken. De toename van de Zearend is bij Huisduinen niet onopgemerkt gebleven. Deze soort wordt de laatste jaren dan ook regelmatig gezien. Soms vliegend, maar ook rustend op de Razende Bol. Een andere spectaculaire soort is de Visarend. De kans om deze soort waar te kunnen nemen ligt tussen de tweede week van april en derde week van mei. In deze eeuw zijn er in totaal van 40 exemplaren geteld. Meestal vliegend richting de broedgebieden die zich in het hoge noorden bevinden. Tot groot genoegen werd in het voorjaar van 2019 een vissende Visarend gevolgd. Na de kenmerkende stootduik kwam deze vogel met een grote rondvis weer uit het water. Een gehele aparte groep vormen de uilen. Echter van deze groep wordt zo nu en dan een Velduil aan de totalen toegevoegd. Deze uilensoort heeft op Texel de status van broedvogel. Dus er is een relatie tussen het aantal waarnemingen en hun broedgebied. Dit was ook de verklaring van vier langstrekkende Velduilen op 30 januari 2010. Na zware sneeuwval konden deze vogels niet meer bij hun prooien, zoals veldmuizen, komen. Hierdoor waren ze genoodzaakt om tijdelijk Texel te verlaten. De Slechtvalk is voor de kust al geen bijzonderheid meer. Het zijn jagers van open vlakten. Hierdoor is de regio bij Huisduinen uitermate geschikt voor deze snelste vogel op aarde.

Slechtvalk

Voor de Razende Bol is een belangrijk jachtgebied. Deze Slechtvalken zorgen ook vaak voor onrust bij de rustende steltlopers op en langs de dijk. In dit kader wordt de vuurtoren 'de Lange Jaap' soms als uitvalsbasis gebruikt. Voor deze soort is er een speciale kast bij Dok 6 Marinehaven geplaatst. Met een goed broedsucces tot gevolg, want op 2 mei 2020 werden

tijdens de nestkastcontrole vier jongen vastgesteld. Dit hoofdstuk is verre van compleet. Toch is het noemen van de Boerenzwaluw van enige importantie. In het kader van de fenologie zijn inzake de klimaatsverandering een aantal kenmerkende soorten als indicator van belang, zoals dus de Boerenzwaluw. Hierbij laat de eerste waarneming van elk jaar een mogelijk verschuiving zien in de periode van aankomst. De vroegste waarneming tot nu toe betrof een langs vliegend exemplaar op 21 maart 2016. Deze zwaluw zorgde overigens in ieder geval voor een wisselvallige zomer met een warm slot.

Zeezoogdieren

De aanwezigheid van zeehonden in het algemeen kan dagelijks vanaf de dijk worden vastgesteld. Meestal rustend op de Razende Bol of zwemmend in het Breewijd. De aantallen kunnen per dag fluctueren, maar volgens diverse bronnen zijn de aantallen van zowel de 'gewone' als de Grijze zeehond redelijk stabiel. Een verschil in de tellingen heeft vaak meer te maken met de waarneembaarheid dan de aanwezigheid van deze

Zeehond

zeezoogdieren. Soms liggen deze dieren vlak langs het water en zijn dan gemakkelijk te aanschouwen. Anderzijds verscholen in kommen of achter pas gevormde duintjes. De jongen van de 'gewone zeehond' worden in de zomer geboren. De Grijze zeehond werpt hun jong daarentegen in de wintermaanden. Eind december worden vanaf de telpost meestal dan ook een gering aantal van deze bekende witte pups gezien. Echter op windstille dagen en onder goede meteorologische condities worden deze zogeheten huilers ook wel gehoord. Een andere soort verdient zeker de aandacht. Hierbij gaat het om de Bruinvis. De laatste jaren is het aantal Bruinvissen voor de kust bij Den Helder spectaculair gestegen. In de eerste decennia van de vorige eeuw was de Bruinvis een gewone verschijning. Hoewel Bruinvissen als zomergasten te boek stonden werden de meeste Bruinvissen in het Marsdiep in de

winter gezien. Vanaf de oorlogsjaren ontbreekt het aan betrouwbare informatie en het plotselinge verdwijnen van deze kleine

Bruinvis

tandwalvissen. Pas in 1985 verschenen er weer sporadisch Bruinvissen in de Nederlandse kustwateren. De soort nam na 1990 zelfs explosief toe. Zowel de afname alsmede het herstel zorgde voor de nodige hypotheses. Na een koude winter werden de eerste Bruinvissen in het voorjaar van 1997 in het Breewijd ontdekt. Tot 2003 schommelde het jaarlijkse aantal rond de 10 exemplaren. Pas in 2003 werden grotere aantallen gezien (54 exemplaren) en in 2004 werden maar liefst 96 stuks geregistreerd. Later, in 2006 zou de soort pas echt spectaculair toenemen. Er werden in dat jaar 696 Bruinvissen vanaf de dijk bij Huisduinen waargenomen. Een bijzondere dag was 1 maart 2014. In eerste instantie leek het een gewone dag te worden. In het begin van de ochtend waren reeds enkele Bruinvissen de telpost voorbij gezwommen. Pas later in de ochtend verschenen er steeds meer Bruinvissen in het Breewijd. Deze solitair levende dieren zwommen soms in groepen van vijf! De stroom Bruinvissen hield maar niet op en uiteindelijk werden er 173 van deze tandwalvissen op de memorabele dag geteld. Na alle euforie werden deze aantallen al lang niet meer gehaald. Nadien tot op de dag van vandaag ligt het jaarlijkse aantal rond de 100 exemplaren. Het aantal getelde exemplaren door de jaren heen bedraagt thans 4832 exemplaren (stand 4 mei 2020).

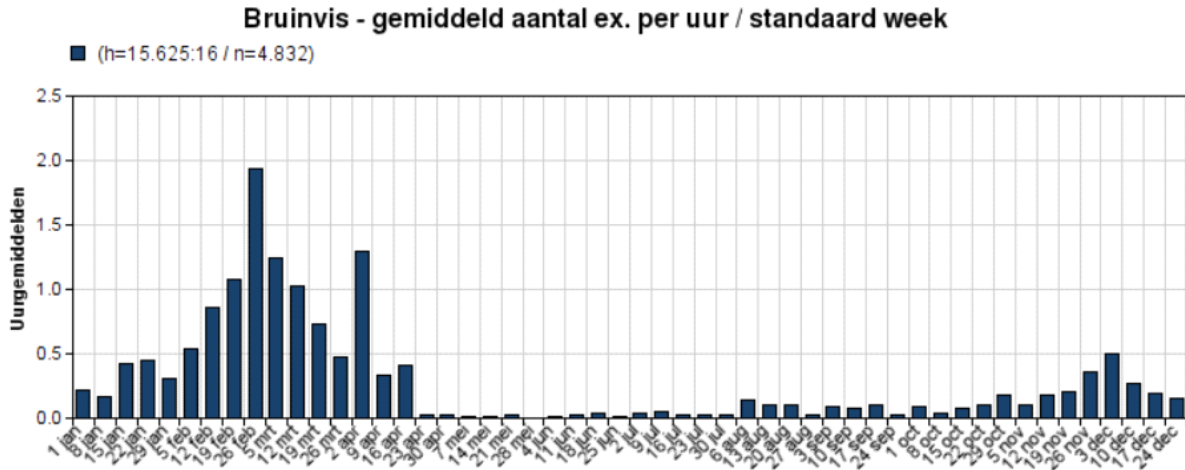

fig. 1 Seizoenverloop van de Bruinvis

De meest bijzondere waarneming was een zeldzame witte Bruinvis. Deze Bruinvis werd op 25 februari 2012 in het Breewijd ontdekt. Dergelijke exemplaren zijn zeer zeldzaam, want in de afgelopen honderd jaar werden wereldwijd hooguit tien witte bruinvissen gezien, waarvan slechts een enkeling helemaal wit is. De meesten hebben nog donkere strepen of een donkere rugvin. Begin maart is er altijd een piek in de waarneming van Bruinvissen bij Huisduinen. Dan trekken ze richting de Oostzee, hun geboortegrond, om daar te jongen. De witte Bruinvis is drie dagen later bij het Duitse Waddeneiland Juist gesignaleerd. Hierdoor is vast komen te staan dat deze Bruinvis in drie dagen zo'n 176 kilometer heeft afgelegd: een slakkengang voor Bruinvissen, die honderden kilometers per dag kunnen afleggen. Van andere zeezoogdieren zijn één of meerdere waarnemingen gedaan. Ronduit spectaculair te noemen was de plotselinge verschijning van een Bultrug op 13 mei 2007. Deze walvis bleef een aantal dagen voor de kust bij Huisduinen en trok de nodige (inter-) nationale aandacht. In de jaren nadien zouden nog enkele Bultruggen volgen. Misschien minder spectaculair, maar desalniettemin niet minder bijzonder waren enkele waarnemingen van Tuimelaars. Verder verbleef de enigste Gewone dolfijn vanaf 5 maart 2013 een aantal dagen in de Helderse kustwateren.

Cijfers & feiten

Onafhankelijk van de weersomstandigheden wordt getracht om elke week een telling uit te voeren. Voor de statistische gegevensverwerking geeft dit een betrouwbaarder beeld. Het gemiddelde aantal tellingen per jaar bedraagt ongeveer 800. Dit resulteert op jaarbasis zo'n 270.000 vogels. Dit aantal is verdeeld over een gemiddelde van 150 verschillende soorten. Een belangrijke soort voor het totale aantal is de Rotgans.

Rotganzen

Jaarlijks vliegen tijdens het voorjaar tussen de 30.000 – 40.000 Rotganzen langs de telpost. Alleen al op 18 maart 2017 werden er maar liefst 10.278 exemplaren geteld. Andere soorten worden in beduidend lagere aantallen waargenomen. Er zijn ook soorten waargenomen die als bijzondere waarneming kunnen worden beschouwd. Hierbij valt te denken aan soorten van diverse pluimage, zoals Wielewaal, Pestvogel, Zwarte Ooievaar, Kraanvogel, Kleinste jager, Groenlandse barmsijs en Bijeneter. Een soort die speciale aandacht verdient is de Kortbekzeekoet. Op 11 augustus 2012 kwam in de namiddag opeens (de) Kortbekzeekoet langs zwemmen. Rond vier uur in de middag werd melding middels een bericht op DutchBirdAlerts gedaan. Dat veroorzaakte paniek bij een heel aantal vogelaars die de vogel bij Lauwersoog hadden moeten missen. Meerdere (ook prominente) vogelaars waren twee weken geleden afgestraft (zo voelt het vaak) omdat ze op vakantie waren in verre landen of andere bezigheden hadden. Zou het nu binnen twee weken al goed komen. De Noord-Hollanders snelden toe en wisten later te bevestigen dat de vogel er nog zat en raadde iedereen aan toch maar deze kant uit te komen. Was het niet voor je levenslijst, dan wel voor je maandlijst of Noord-Hollandlijst. Hoewel niet zo massaal als twee weken geleden stroomden weer veel vogelaars uit geheel Nederland (waaronder Zuid-Limburg) toe. Opgelucht en gespannen tegelijkertijd gingen zij direct onderweg. De vogel werd actief doorgegeven, soms meer om aan te geven dat men nu eindelijk ook tot de gelukkigen hoorde, dan om de vogel door te geven, maar dat maakt in dit soort gevallen niet uit. Tot het donker werd de vogel bekeken en velen konden binnen twee weken deze mooie soort al op hun lijst

Dikbekzeekoet

bijschrijven. Tevens werd er door RTV Noord-Holland uitgebreid aandacht aan deze bijzonderheid besteed. Voor buitenstaanders was de aanwezigheid van de horde opgewonden vogelaars op de dijk alleen al op zich een bijzonder vreemd fenomeen.

Conclusie

De verzamelde data laat in de loop der jaren duidelijke trends zien. In grote lijnen is de trend negatief. Na massale sterfte door voedselgebruik in de winter van 2001 zijn de aantallen van de Eideend dramatisch gedaald. Voorheen werden op sommige dagen duizenden exemplaren geteld. Thans bedraagt het aantal enkele tientallen per dag. De soort als zodanig heeft zich nog lang niet hersteld en blijft daarom een schaarse verschijning voor de kust bij Huisduinen. Verder worden de laatste jaren steeds minder 'echte' zeevogels waargenomen. De Noordse stormvogel was tijdens een harde aanlandige wind een normale verschijning voor de kust. Momenteel worden jaarlijks slechts enkele individuen gezien. In het najaar vlogen regelmatig diverse soorten pijlstormvogels door het Breewijd of langs het zuidelijk gelegen Westgat. Echter de laatste jaren worden pijlstormvogels slechts sporadisch gezien en merkwaardig genoeg als een bijzonderheid gekenmerkt. Dit geldt ook in zekere zin voor het Vale stormvogeltje. En waar zijn de Kleine jagers? Ook deze soort deelt in de algehele malaise. Overigens langs de gehele Noordzeekust is deze negatieve trend zichtbaar. Toch zijn er ook positieve uitzonderingen te melden. Door de klimaatsverandering vindt er een verschuiving van enkele soorten vanuit Zuid-Europa naar het noorden plaats. Bekende voorbeelden zijn onder andere de Kleine- en Grote zilverreiger en Zwartkopmeeuw. De aanwezigheid van deze soorten wordt tegenwoordig dan ook jaarlijks vastgesteld. Van de Bijeneter worden zelfs de laatste jaren steeds enkele broedgevallen in Nederland vastgesteld. Dit vergroot de kans om deze vogel met z'n prachtig verenkleed langs zeetrekelpost Huisduinen te zien vliegen. Dit zorgt doorgans voor enige opwinding bij de

tellers. Dit geldt overigens niet alleen voor deze kleurrijke soort, maar feitelijk ook voor alle dwaalgasten en andere bijzonderheden. Dit zijn dan de momenten dat de zeetrekter eventjes vanuit zijn stoel opveert.

Referenties

F. Geldermans en C. Rebel - Zeetrek langs Huisduinen 2005 ; Vogelwerkgroep Den Helder e.o. : 2006. - (jaarverslag)

Kees Rebel – Bruinvissen voor de kust bij Den Helder. - Sula 23(2) ; NzG : Texel : p. 87-92 : 2010

Trektellen.nl

Wietze Janse - Kortbekzeekoet in de herhaling ; Dutch Birding : 2012

Auteur Kees Rebel

Foto's Aalscholvers, Steenlopers, Grote Stern, Zeehond en Rotganzen door Fred Geldermans

Overige foto's:

Foto van F. Geldermans door J. van den Berg

Foto van C. Rebel door P. de Jong

Foto Slechtvalk en Bruinvis door B. Mulder

Foto Dikbekzeekoet door H. Post